

Тетяна Гошко (м. Львів)

ЛЬВІВСЬКА КАНЦЕЛЯРІЯ ПОЧАТКУ XVII ст. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОСОПОГРАФІЇ

Рец. на кн.: *Петришак Б.* «Лицар пера і каламаря» – писар міста Львова Войцех Зимницький (1583-1639 рр.). – Львів, 2011.

Перша монографія молодого львівського дослідниці Богдани Петришак присвячена львівському писареві Войцеху Зимницькому, який перебував на посаді у Львові 23 роки (1616-1639 рр.), і цей період діяльності львівської міської канцелярії авторка навіть називає «епохою Зимницького». Рецензована книжка цікава з огляду на кілька аспектів: вона стосується одного з напрямів місто-знавчих студій, написана в жанрі просопографії, чимало уваги присвячено історії повсякденності, а ще тим, що для дослідження обрано один з найцікавіших періодів в історії України і Європи загалом – першу половину XVII ст. Вивчення цього історичного проміжку відбувається через призму життя і професійної діяльності однієї не такої вже й пересічної, але і не видатної особи.

У світовій історіографії спостерігається посилені інтерес до різних аспектів історії XVII ст. [24, 396]. Цей період історії людства досить специфічний і, разом з тим, єдиний і цілісний*¹. На думку М.Барга, XVII ст. стало своєрідним «вододілом між двома всесвітньо-історичними епохами – середньовіччям і новим часом» [2, 73]. Насамперед, XVII ст. було періодом глибокої соціальної, економічної і політичної кризи не лише європейського, а світового масштабу [45, 353-385]. Складним і в певному сенсі вирішальним було воно в історії України. Валентина Матях зазначала: «Абстрагуючись від загальноєвропейської специфіки періоду XVII ст. на конкретно-історичний ґрунт України, зазначимо, що саме на цьому хронологічному відрізку часу в перебігу національного історичного процесу відбувалися зміни дійсно масштабного характеру, які кардинальним чином позначилися не лише на всіх життєзабезпечуючих сферах тогочасного існування української спільноти, але й багато в чому визначили її долю в майбутньому. ... Україні впало впродовж досить короткого проміжку часу не лише продемонструвати світові

своє «пан'європейське покликання», а й прилучитися, через утворений тут «культ свободи», до «універсального фонду Європи» [24, 397; див. також: 22, 233-242]. Важливість XVII ст. в історії України годі заперечувати. Тож не дивно, що чимало історичних досліджень присвячено саме цьому періоду української історії, але це здебільшого студії в ключі архаїчних народницького та державницького напрямку історіографії. Це врешті зрозуміло, бо надто важким був «тягар минулого». За влучним висловом Ярослава Грицака: «Радянська українська історіографія була вкрай запровінціалізована та заізолювана; перелік тем і сюжетів, що ними займалися українські історики був невеликим. Тому на початку 1990-х видавалося цілком виправданим ставити питання: «Чи існує взагалі українська історіографія?». Іншим віддзеркаленням цієї аномальної ситуації був той факт, що десяток західних спеціалістів – головно, українського походження – вважалися авторитетнішими дослідниками з української історії, ніж тисячі її істориків в Україні» [11, 43].

Правда, Валентина Матях оптимістично починає новий етап у розвитку української історіографії із середини 80-х рр. XX ст.: «Починаючи з середини 80-х рр., під дією цілої низки суб'єктивних і об'єктивних факторів, українська історична наука, переживши складний кризовий стан кількадесятилітнього існування в жорстких світоглядних та ідеологічних координатах, якими детермінувалися, всупереч об'єктивності внутрішньої логіки, не лише цілі напрями наукових пошуків, а й наперед визначалися їх результати, нарешті отримала можливість вступити на той еволюційний шлях, що відкривав перспективу перетворення її на повноцінну складову європейського історіографічного процесу, підпорядкованого насамперед внутрішнім закономірностям і викликам» [25, 87-88]. Радше тоді лише намітились серйозні зміни в національній історичній науці, і то такі, що давали можливість подолати радянську заідеологізованість. Точніше було би сказати, що в багатьох відно-

*¹ Саме на період XVII ст. припадає певна «синхронізація виявів ранньомодерної цивілізації на конкретно-історичному ґрунті України і в масштабі всієї Європи» [див.: 23, 88].

шеннях відбулося повернення до науки станом на початок ХХ ст. Констатуючи це, З.Когут зазначав: «Можливо, це правда, що українська історіографія 90-х прийняла деякі національні міти, зокрема, в окремих випадках український “націоналістичний канон”... Але це й не дивно для наукової дисципліни, яка має 70-річну традицію догматичного повторення мітів. З іншого боку, це також результат природного повернення до традицій дореволюційної української історіографії і, часом, надто великого прагнення до відродження цих традицій» [18, 299]. І, можливо, тому досить часто нові заголовки поєднувались із старими підходами. Зміна наукової парадигми відбувалась повільно [детальніше див: 25, 97-101]

І треба було ще зо два десятка років, щоб українська історіографія наповнилась як новою проблематикою, так і новими дослідницькими методами, які не просто акцептуються нею, а поєднуються з відродженою національною традицією історіописання. Почасти ця нова проблематика торкнулась і досліджень української історії ХVІІ ст.

Цьому у великій мірі сприяло, за словами З.Когута, «бажання молодшого покоління українських істориків використовувати у своїх дослідженнях останні теоретичні й методологічні здобутки західної історіографії» [18, 299]. Слушно зауважила Людмила Хут: «Образ сучасної історичної науки не уявляється без таких його складових, як кліометричний, синергетичний, антропологічний, мікроісторичний, гендерний, семіотичний, герменевтичний підходи, концептуальних установок всіх поколінь школи «Анналів»» [36, 21]. Як наслідок, «примітною ознакою часу стала зміна кута зору в бік персоналізації та гуманізації історичного знання. Домінуючою тенденцією в науковому пошуку стає екзистенційно-антропологічний підхід, базований на людському вимірі історичної реальності, з одного боку, і визнанні цієї реальності унікальною й слабо прогнозованою – з іншого... У рамках мікроісторії відшукуються нові підходи до концептуалізації біографічної або персональної історії – з пріоритетним аналізом індивідуальної свідомості й відповідних поведінкових реакцій. А історія повсякденності вводить у контекст історичного пізнання деталі приватного життя, побуту, щоденних турбот людини» [7, 125]. Відтак, в Україні, як і у світі, змінюються принципи історіописання.

До такого молодого покоління українських істориків, що заражені вірусом світової історіографії, належить і Богдана Петришак, книга якої

розглядає реалії здебільшого першої половини ХVІІ ст. Авторка, крім усього іншого, є одним із небагатьох українських медієвістів, що працюють у галузі просопографії. Цей напрямок на сьогодні загалом досить популярний. Адже, як справедливо вважає Ярослава Верменич, «інтерес до локалізму й локальності у сучасній історіографії підтримується як відчуттям евристичної обмеженості універсалістських концепцій, так і новою конфігурацією дихотомії «істотне – неістотне», пов'язаною з онтологічним поворотом, що відбувся в рамках некласичної і постнекласичної філософії. У гуманітаріїв з'явилося тверде усвідомлення того, що суть тих глобальних процесів, які змінюють світ на наших очах, неможливо зрозуміти без звернення до досвіду індивіда чи групи, так само, як і без перенесення акцентів із закономірностей на частковості й випадковості. Локальне при цьому далеко не завжди осмислюється як територіальне – воно може бути синонімом часткового у найрізноманітніших формах його прояву – від простеження деталей приватного життя окремої людини до аналізу зв'язків, що породжують соціальні асоціації й корпоративну психологію» [7, 117]. Щоправда, сама авторка характеризує своє дослідження як таке, що «побудовано на межі двох дисциплін: просопографії та біографістики» [29, 4]*¹. Але відмінність між цими двома дослідницькими напрямками надто розмита. За визначенням Інни Старовойтенко, «просопографія – це якісно новий тип історико-біографічного дослідження особистості, відтворення на основі джерел її багатогранного соціально-психологічного портрету, який повинен відобразити у відомому діячеві певної галузі «живу» людину у сукупності усіх притаманних їй особистісно-людських даних, а не традиційно формалізовану датами і заслугами постать» [35, 7]. Відмінною ж рисою просопографічного методу історичних досліджень є «можливість не просто фіксувати певні дати життя й діяльності конкретної особи, а й осмислити і визначити її феномен як індивідуальності через відображення місця й значення особи в перебігу доби, життя, подій, у контексті поведінки в соціумі, соціально-комунікативній практиці повсякденності. І таким чином, з одного боку, особа досліджується як суспільний суб'єкт, визначається її роль в значущих подіях, а з другого – окреслюється її індивідуальність (внутрішній світ, духовний потенціал та ін-

*¹ Правда, кількома сторінками нижче сама дослідниця чітко кваліфікує своє дослідження як просопографічне [29, 15].

ші характеристики» [35, 14-15]. Отже, при такому підході «індивід виявляється не тільки (а іноді і не стільки) темою оповіді (як у традиційній біографії), скільки універсальним масштабом і уявним змістовим центром при побудові мікроісториком (що торкається, можливо, різних тем) його власної картини минулого» [6, 35]. Відтак «просопографія – це метод дослідження колективних біографій, який кожному особу, що потрапила в поле наукової зацікавленості дослідника, розглядає як особистість та індивідуальність. Навіть за відсутності достатньої кількості документального і нарративного матеріалу він дозволяє шляхом історичного аналізу реконструювати особистість у її громадському, суспільному і приватному житті, відтворити духовний світ індивіда» [37]. За образним висловом Я.Дашкевича, просопографічний метод – це «добування правдивих відомостей з мертвих джерел для олюднення, гуманізації своїх героїв» [13, 41]. Отже, на його думку, просопографія – це вищий ступінь біографістики*¹. Її характеризує дещо інший дослідницький ракурс і глибший підхід. Як на мене, дослідження Б.Петришак сміливо можна віднести до просопографічного напрямку.

Новітня методика достосовується авторкою до вивчення міщанства і його окремих представників, а саме для дослідження міської інтелектуальної еліти – міських писарів.

Сьогодні урбаністичні студії і далі залишаються актуальними і популярними [17, 313-323; 10, 123-165 та ін.]. Нічого дивного, адже, як відомо: «Історія цивілізацій – це насамперед історія міських і сільських поселень. Із міста починається магія особистої свободи, і вже одне це робить міське локальне співтовариство захоплюючим дослідницьким об'єктом» [7, 128]. Сьогодні як в українській так і у світовій історіографії досить кардинально змінюється ракурс містознавчих студій. Як слушно зауважила Г.Маніковська, «по суті наші знання про міський апарат влади є фрагментарни-

*¹ До просопографічних відносяться не лише індивідуальні студії, але і так звані «масові», які зосереджені на вивченні окремих соціальних груп суспільства, родів, колективів тощо [27; 42]. Відтак «просопографія по-різному трактується дослідниками: одні розглядають просопографію як спеціальну історичну дисципліну, інші – як метод реконструкції життєвих шляхів цілих суспільних груп, створення їх колективних біографій». [35, 24]. Просопографія має глибокі корені. Початки її сягають XVI ст. У західноєвропейській історіографії термін «просопографічний метод» став відомий з кінця XIX ст. [35, 9]. В українській історіографії цей дослідницький напрямок порівняно молодий. Одним із перших в Україні про його актуальність і перспективність заговорив Я.Дашкевич [13, 40-47; 12, 24-30].

ми і причинкарськими, а синтетичні чи моделюючі підходи обмежуються найчастіше схематичним описом найважливіших магістратур і служб». Визначаючи напрямки та завдання майбутніх досліджень, Г.Маніковська пише, що «предметом нашої рефлексії повинна стати нерівномірність розвитку міського апарату влади, а щодо міст Корони – його недорозвиток... Небагато знаємо про вибори до міських урядів (поза радниками і лавниками), служб. Найчастіше для них резервується останнє місце у висновках, присвячених «щоденності». Тимчасом механізми кар'єри, формування і діяльність міських урядів і служб є не лише вдячним полем для дослідження, але і тематикою фундаментального значення, що дозволяє простежити функціонування суспільних зв'язків, клієнтурних стосунків, групової та родинної солідарності» [44, 105-106].

Власне все це можна ефективно вивчати на прикладі історії міських канцелярій та їх персоналу.

Ще донедавна питання розвитку міських канцелярій в українській історіографії було практично недослідженим. Але за останні роки зроблено значний поступ у цьому напрямку. Міську канцелярію середньовічного Кисва вивчала Н.Білоус [5, 491-521; 3, 123-134; 4, 131-148], окремі аспекти історії канцелярії міста Львова досліджував М.Ільків-Свидницький, персональний склад львівської канцелярії – Б.Петришак. Двоє останніх дослідників присвятили цьому питанню свої дисертаційні роботи [15; 33]. Але для більшості українських міст це питання залишається недослідженим. Зрозуміло, що й комплексної студії про розвиток канцелярії українських міст доби середньовіччя та ранньомодерного часу немає.

Як і в багатьох інших напрямках дослідження українських міст вітчизняні історики використовують досвід польських колег (які своєю чергою намагаються вивчати дослідницьку практику своїх західних сусідів [38, 477-485]). Досить ґрунтовний огляд досягнень польської історіографії даного питання зробив М.Ільків-Свидницький [16, 9-11], пунктиром окреслила це питання і Н.Білоус [5, 491]. Традиційно короткий огляд історіографії подає на початку свого дослідження і Б.Петришак [29, 5-10]*². А оскільки українська історіографія є досить незначною, то лівова частка огляду присвячена саме здобуткам польських колег. Щоправда, огляд цей надто схематичний, нагадує швидше коротку бібліографію питання.

*² Окремо тут перераховані роботи, де так чи інакше фігурує Войцех Зимницький – основний персонаж рецензованої розвідки [29, 10-12].

Польські історики давно і активно вивчають канцелярії як великих, так і малих міст Польського Королівства і Речі Посполитої. І їх напрацювання справді вкрай важливі для українських дослідників, в першу чергу для дослідників середньовічного і ранньомодерного Львова, який був найближчим до східноєвропейських міст. Відповідно, «львівська міська канцелярія в організаційній структурі була взорована на вже існуючі в Королівстві Польському міські канцелярії, передусім на краківську, познанську (в XIII і до 80-х років XIV ст. Познань була центральним містом Великопольщі) і міст Сілезії, завдяки великому напливу німецьких колоністів з цих теренів» [16, 19]. А з іншого боку, цілком слушно зауважила Божена Вироzumська, що «так як не було двох ідентичних міст з ідентично функціонуючим самоврядуванням, так і не було двох діючих однаково канцелярій» [49, 9]. При цьому треба здавати собі справу, що різними були не лише міські канцелярії, а й кількість продукуваної ними документації, бо чим більше було місто, тим більше воно мало міських книг, і тим більшою була їх спеціалізація. Але така залежність зовсім не була імперативом.

Пишучи про різні аспекти історії міської канцелярії, дослідники порівняно мало уваги надавали її персоналу. Зокрема, Божена Вироzumська, написавши ґрунтовне дослідження про канцелярію міста Кракова, і присвятивши окремий розділ її керівникам, практично дає лише короткі, майже енциклопедичні відомості про них, зазначаючи конкретні архівні джерела, але жодним чином не виходячи за їх межі [49, 115-126]*¹. Небагато конкретних відомостей про персонал міської канцелярії подає і Н.Білоус, яка, хоч і виділяє цю проблему в окремий параграф, все ж наводить здебільшого загальні відомості про права і обов'язки писарів, практично не зупиняючись на конкретних особах [5, 493-501; 4, 132-140].

Правда, часом вивчити персонал міської канцелярії на зламі середньовіччя просто неможливо через лаконічність міської документації. Така лапідарність джерел характеризує канцелярію Познані [46, 31], Свідниці [40, 229] тощо. Однак, судячи з характеру записів, дослідники доходять висновків, що там все ж мав працювати чималий допоміжний персонал [40, 230; 43, 75, 148]. На щастя, міські архіви Львова дають можливість

*¹ Цікаво, що у вступі до свого дослідження Божена Вироzumська розважає на тему важливості просопографічних студій і необхідності вивчення окремих міщанських родин [49, 8].

дослідникам вивчати різні аспекти діяльності міської канцелярії, в тому числі її персональний склад, і навіть окремих його представників, як це видно із дослідження Б.Петришак.

Тут варто сказати, що Б.Петришак в певному сенсі пощастило, бо як для макро-, так і особливо для мікросторичних досліджень одним із основних завдань є вибір теми, що надається для дослідження, або ж пошук релевантного свідчення, тобто серед обширної кількості джерел історик має знайти індивідуума чи суспільство, яке він зможе використати для висновків, що проливають світло на ширші питання. У багатьох випадках це – питання везіння [47]. Б.Петришак таку постать знайшла і вдало обрала предмет своїх студій*².

Здавалось би, серед міських писарів Львова чимало цікавих і навіть видатних постатей. Це і Павло Щербич, і Юзеф Бартоломей Зіморевич, і Самуїл Казимир Кушевич та ін. Вони зробили непогану кар'єру, залишили помітний слід в історії міста, до нас дійшли їх твори, і, зрозуміло, що саме їм присвячені окремі історичні розвідки. Натомість писар Зимницький прожив коротке і позірно малопримітне життя, дослужився лише до посади львівського лавника (1626-1639 рр.), і про нього дуже мало відомо історикам. Але, як пише Б.Петришак, обґрунтовуючи свій вибір, «історія канцелярії без біографії цієї особи виглядає наполовину втраченою – без яскравих, промовистих, подекуди унікальних прикладів з повсякденного життя працівників пера. Войцех Зимницький був звичайною людиною своєї доби, котра народилася і виховувалася, навчалася і працювала, відпочивала і розважалася, сміялася і плакала так, як це робили сотні і тисячі міщан, тому, відтворюючи його життя, тим самим ми відтворюємо і їхнє, насичуючи маленькими, але виразними подробицями тогочасне історичне тло» [29, 4]. З цього власне випливає і мета дослідження Б.Петришак: «...не повне та вичерпне відтворення всіх фактів біографії міського писаря, а радше розкриття, через призму його життя, образу пересічного міщанина кінця XVI – першої половини XVII ст.» [29, 15]. Войцех Зимницький відрізнявся від міщанського загалу свого часу тим, що залишив по собі чимало джерел, в тому числі епістолярних, які і дали документальну підставу для рецензованої монографії.

*² Ключовими джерелами для дослідження життя і діяльності В.Зимницького, проведеного Б.Петришак, є комплекс листів цього писаря, що зберігся у ЦДДА України у м. Львові. Цей джерельний комплекс був належно оцінений Б.Петришак в окремій статті [32, 84-92].

Б.Петришак розпочала роботу над темою своєї майбутньої монографії ще в студентські роки. Як наслідок, у Львівському національному університеті у 2005 році вона захистила магістерську роботу на подібну тему [30]. А вже у 2010 р. молода дослідниця під керівництвом В.Ф.Кметя захистила як кандидатську дисертацію більш комплексне дослідження, присвячене загалом писарям міста Львова XIV-XVI ст. [33] Це дозволило авторці свою першу роботу подати у ширшому історичному контексті, доповнити і опублікувати. Тож, на відміну від багатьох своїх попередників, Богдана Петришак намагається зіставити архівні дані про головного персонажа своєї роботи із достовірними відомостями, з історіографічними даними, ввести своє дослідження у ширший історичний контекст. Таким чином, локальне і часткове стає не стільки ілюстрацією загального, скільки його головною домінантою. Це добре ілюструє той факт, що «локально-історичні дослідження, і лише вони, створюють можливість реалізації ідеалу тотальної історії, тобто всебічного, тотально-го вивчення якогось локального об'єкта» [7, 117]. Відповідно, і це добре видно з рецензованої роботи, «антропологічна спрямованість локальної історії полягає в тому, що лише «на п'ятачку» локальної історії дослідник має змогу побачити обличчя звичайних людей, які «створять» історію, і зафіксувати ті умови, в яких вони це роблять»^{*1}. Локальне при цьому постає не як ілюстрація загального, а як його необхідний компонент і навіть головна домінанта [7, 117]. Отже, можемо сміливо говорити про глокальну перспективу, яка є однією з найбільш актуальних у сучасному історіописанні [детально див.: 21].

Структура рецензованої роботи є логічною і чіткою. Крок за кроком Б.Петришак відкриває перед читачем не лише професійну діяльність свого героя, а і його приватне життя, його внутрішній світ. Це логічно. Варто згадати, що ще на базі школи «Анналів» виріс такий новий напрямок історичних досліджень, як історія приватного життя, що включала в себе все те, що належить до сфери «ривасу». На Заході цей напрямок розвивається з 80-х рр. ХХ ст. Перші кроки в цьому керунку робить російська наука [детально див.: 36, 30]. Нечисленні спроби таких досліджень є і в Україні. Властиво будь-які просопографічні дослідження неможливі без розгляду саме сфери «ривасу» [див.: 1].

^{*1} Про «друге народження» так званої локальної історії, її антропологічну спрямованість і формування окремих національних шкіл у сучасній світовій історіографії [34, 302-304].

У першому розділі своєї книги авторка розглядає питання походження, виховання, освіти майбутнього писаря, та перший, самбірський, період його життя. Спершу Б.Петришак аналізує проблему імені Зимницького, адже у приватній кореспонденції та у міській документації фіксуються різні варіанти його написання, найчастіше Альберт та Войцех. До першого варіанту схилялися такі відомі автори, як Г.Цепник, М.Капраль та інші, а також сучасник Зимницького Бартоломей Зіморевич. Сама Б.Петришак спиняється на польському варіанті імені писаря Зимницького – Войцех, аналізуючи розбіжності в джерелах та літературі, але чітко не обґрунтовує свого вибору, хоч і робить таку спробу.

Дослідниця великою мірою була обмежена наявними джерелами, та все ж вона прагне зрозуміти ті сторони і етапи життя свого героя, які у джерелах або не відображені, або відображені дуже скупо. Тож чимало з того, про що у першому розділі роботи говорить Б.Петришак, є доволі евентуальним і дискусійним. Дослідниця, опираючись на опосередковані відомості джерел, виводить можливу дату і місце народження В.Зимницького, говорить про його родину (батьків, дружину, дітей, в тому числі прийомних, зятя). Цілком слушним видається зауваження авторки, що В.Зимницький не походив зі шляхетського роду, що засвідчує форма звертання до нього [29, 18-19].

Однак деякі припущення Б.Петришак видаються надто сміливими. Зокрема, реконструюючи родинні зв'язки Войцека Зимницького, авторка доходить висновку, що один із його братів був священиком, і на основі звертання із листа Олексія Зарихти «*moj wielce milyu kochani r[anie] bracie*» [29, 19, 137], твердить, що ним був саме останній, а відмінність у прізвищах пояснює їх спорідненістю лише по материнській лінії. Інших доказів такої версії авторка не наводить. Але відомо, що «доброзичливе ставлення до кожного члена християнської спільноти виявляється на мовному рівні завдяки тому, що вони взаємно називають себе братами і сестрами» [26], тобто у наведеному випадку не обов'язково адресати мали перебувати у кровних зв'язках. Не відкидаю можливість правдивості висловленої авторкою версії, але вважаю, що вона потребує додаткової верифікації.

Не надто переконливими є пасажі про послідовність дітей у родині Зимницьких, але і сама авторка називає свої роздуми лише гіпотезами [29, 19]. Дуже гіпотетичними виглядають і па-

сажі з приводу поганого стану здоров'я дружини В.Зимницького, Анни [29, 26]. Здається, не таким вже поганим воно було, якщо Анна народила щонайменше четверо дітей (за браком джерел, як підкреслює Б.Петришак, ми не можемо стверджувати чи були народжені інші діти, які могли померти немовлятами, що було доволі поширеним явищем*¹). Жінка пережила двох своїх чоловіків (Яна Кртаніка та ВойцехаЗимницького) і вийшла заміж утретє, за львівського лавника Якуба Коснігеля, якому таки вдалося її пережити [29, 26]. Це при тому, що в першій половині XVII ст. середня тривалість життя населення у Європі була 30-35 років, більшість чоловіків умирала у віці 40-60, жінок – 20-40 років [50]. А Анна на момент смерті свого першого чоловіка (десь між 1610 і 1615 рр.) мала від нього трьох дітей. Тобто, вона повинна би була народитись у 80-х чи 90-х роках XVI ст. Її заповіт датується 1643 р., тобто прожила вона не менше 50-60 років, що значно перевищує середню тривалість життя жінок у XVII ст. Отже, про хворобливість Анни говорити не доводиться.

Досить сміливими є і припущення Б.Петришак про причини смерті В.Зимницького, який не залишив заповіту (звідси висновок про наглу смерть, можливо, від інфаркту чи інсульту) [29, 76]. Думаю, ці висновки теж є надто гіпотетичними.

Ще з одним припущенням Б.Петришак дозволює собі посперечатись. Це питання освіти, яку евентуально отримав В.Зимницький. Відповідь на це запитання важить значно більше, ніж заповнення лакуни у біографії одного історичного персонажа. Це підкреслює і авторка рецензованої монографії: «Питання освіти майбутнього писаря потребує детального вивчення для розуміння багатьох інших питань, у т.ч. критеріїв добору писарів, рівня їхньої освіченості й фаховості, належності писарів до інтелектуальної еліти чи до ординарних урядників тощо» [29, 21]. Але джерел для відповіді на поставлене питання обмаль. Б.Петришак припускає, що після домашнього виховання до семи років і початкової освіти у парохіяльній школі в Гостині, В.Зимницький продовжив навчання у Замості. При цьому його

*¹ За висновками дослідників, серед новонароджених у Європі у цей час лише половина досягала десятирічного віку [50]. Простежити кількість народжених дітей і вивести статистику на українському матеріалі практично неможливо. Як зазначає І.Ворончук, до книг не записували від 12% до 20 % новонароджених. Теоретичні роздуми з приводу статистичних даних про тривалість життя, шлюбів та кількості дітей у них у статті І.Ворончука [8, 142-143].

імені у списках осіб, котрі закінчили академію, немає. Але свій висновок авторка обґрунтовує тим, що тут вчився син писаря Зимницького – Ян Зимницький, сам Войцех протегував якогось юнака при вступі в Замойську академію до класу поезики, а згодом і риторики, окрім того, В. Зимницький мав добрі зв'язки з магістратом Замостя і був швагром місцевого вїйта Войцеха Мультдорфа [29, 22-23]. Але тут важко сказати, що було причиною, а що наслідком. Можливо саме ці ділові і родинні зв'язки з місцевими урядниками і спонукали В.Зимницького відправити свого сина на навчання у Замойську академію, а не спогади про юність і роки навчання в ній. Тут більше запитань, ніж відповідей. Але, видається, це добре розуміє і сама авторка, яка у висновку слушно зауважила, що її дослідження «поставило багато знаків запитань щодо професійних можливостей сучасних істориків у реконструкції життя та діяльності історичних постатей» [29, 86]. По суті дослідниця підтверджує «своєрідну «анонімність» тогочасної людини. Допоки вона не потрапила до кола офіційних осіб при дворі, гроді, канцелярії, доти гіпотетичні припущення в її біографії переважають над реальними свідченнями» [29, 86-87].

Другий розділ рецензованої роботи присвячено розгляду професійної діяльності Войцеха Зимницького (1616-1639 рр.). Це найбільш теоретична частина книжки, яка буде помічною при вивченні канцелярій інших міст та для більш комплексного дослідження різних компонентів міського самоврядування. Окрім іншого, авторка розглядає тут процедуру вступу на посаду міського писаря, присягу, яку при цьому він приносив, коло його обов'язків та прав. Б.Петришак аналізує причини того, чому у Львові більшість писарів віддавна були не місцевого походження, розповідає про назви, які вживав В.Зимницький для окреслення своєї посади, про оплату його праці тощо*². Чимало уваги в монографії приділено процесу створення міських книг [29, 35-38]. Детально розглянуто тут роботу підписків, проаналізовано завдання, які їм доручались, названо кілька осіб, які обіймали цю посаду в першій половині XVII ст. [29, 38-39]. Авторка в даному розділі аналізує кадровий склад міської канцелярії та платню її працівників. В цьому контексті проаналізовано ординацію 1634 року

*² Наскільки ретельно Б.Петришак вивчала діяльність персонажа свого дослідження, свідчить той факт, що вона зуміла знайти і виправити неточності у довідковому виданні *Urządnicy miasta Lwowa w XIII – XVIII wieku* / Opr. M.Kapral. – Toruń, 2008. [Див: 29, 31-32].

«Про розміри оплат за послуги міської канцелярії», якою встановлювалися розміри платні за написання і оформлення документів у раецькій та лавничій канцеляриях [29, 41].

Оскільки основна відповідальність за роботу канцелярії і написання окремих документів лягла на плечі писаря, то саме він відповідав перед законом за їх фальсифікацію. До речі, за нормами магдебурзького права за підробку документів писар мав бути досить жорстоко покараний: «Писар, який би написав неправдивий запис або лист, втрачає руку, яка його написала. А якщо сфальшував книги міські, стає безчесним і кривоприсяжником, і буде покараний вогнем» [41, 40]*¹. Б.Петришак згадує чотири гучні судові процеси, пов'язані з фальшуванням документів у канцелярії В.Земницького (писар довів свою непричетність і уник покарання) [29, 41-42]. Цю тему молода дослідниця значно ширше розвинула в окремій публікації, щоправда тут проаналізовано лише три з чотирьох відомих справ про фальсифікацію документів у львівській міській канцелярії першої половини XVII ст. (одна справа з 1621 р., та дві – з 1636 р.) [31, 484-494].

У цьому ж другому розділі монографії Б.Петришак детально розглядає різні статті доходів міського писаря на прикладі тих виплат і пільг, які отримували за свою діяльність В.Зимницький. Авторці вдалося створити широку панораму взаємодії та взаємопроникнення канцелярій різних рівнів, які діяли у місті, в тому числі, і писарів, які обслуговували національні громади Львова.

Окремо виділено питання про зовнішню діяльність міської канцелярії та її писаря. Її обґрунтовано поділено на два напрямки: судову і представницьку [29, 57-61]. Остання була особливо важливою, оскільки річпосполитівські міста мали обмежені політичні права (особливо після 1505 р.), і лише невелика кількість, і то тільки королівських міст, могла час до часу посилати своїх представників на вальні сейми, а їх функції здебільшого обмежувались питаннями, що безпосередньо стосувалися міських проблем [детально див.: 39, 32-41]. Тож огляд такого ракурсу роботи львівської канцелярії є досить важливим, зокрема для зняття певних стереотипів щодо політичних прав міст у XVII ст.

Останній розділ книжки присвячено розгляду приватного життя Войцеха Зимницького. Це той

*¹ У рецензованій монографії Б.Петришак спрощено зазначає, що «згідно з приписами магдебурзького права підробка документів каралася смертю» [29, 42], значно точніше щодо передбаченого покарання авторка висловлюється в одній із своїх статей [31, 485].

акцент на сфері «ривасу», про який йшлося вище. Тут дослідниця чи не найактивніше звертається до історії міського повсякденного життя, що висвітлюється на прикладі буднів родини Зимницьких. Як відомо, саме історія повсякденності сьогодні переживає справжній бум*². Тож не дивно, що цей аспект зацікавив дослідницю.

Власне поява одного з нових напрямків у історіографії – історії повсякденності, основним об'єктом якої стає звичайна людина з її щоденними потребами – стала одним із втілень так званого «антропологічного повороту» в науці*³, коли історія як наука про соціально-політичні системи трансформується в науку про людину в її історичному часі, а увага дослідника переноситься із вивчення державних інституцій і економічних структур на дослідження невеликих груп людей, життєвих стратегій окремих індивідів, на те, що було звичним і буденним, а, отже, в певному сенсі визначальним. Зрештою, «історію повсякденності можна окреслити як міждисциплінарну область, в якій історія розглядається як процес становлення людини» [28]. Саме це повною мірою ми бачимо у рецензованій монографії Б.Петришак, де повсякденність розглядається на мікроісторичному рівні.

Найперше авторка звертає увагу на житло В.Зимницького, інтер'єр кімнат, меблі, ікони, декор, посуд, постільну білизну, одяг. Що не вдається з'ясувати з джерел, виводиться за аналогією. Цікавим є дослідження питання раціону міського писаря та його сім'ї. В деталях розглядає Б.Петришак повсякденні позапрофесійні заняття В.Зимницького. Особливо важливим, як на мене, є дослідження питань, пов'язаних із життям дружини цього львівського писаря, Анни Зимницької. Це дає уявлення про життя, права та обов'язки міщанок в першій половині XVII ст., допомагає зняти зокрема такі стереотипи, як уявлення про повну і беззастережну залежність жінок від власних чоловіків, їх фінансову незахищеність тощо. Оповіді про дружину львівського писаря та його дітей авторка присвятила не лише

*² Про парадигму дослідження історії повсякденності див. статтю Михайла Крома [20, 1-9].

*³ Щоправда, за свідченням окремих дослідників, сьогодні в науці, насамперед у філософії, помітний так званий антиперсоналістський тренд, що мав би стати противагою для надмірної антропологізації досліджень. У найрадикальніших авторів мова навіть іде про «смерть суб'єкта», «під якою розуміється залежність суб'єкта від соціальних умов його існування і тієї ідеології, яка в тій чи іншій формі відображає ці умови». Найбільш помітною така тенденція є у сучасній французькій філософії. [Детально див.: 14, 117-121].

окремі пасажі в різних розділах дослідження, але і окремий його прикінцевий підрозділ [29, 79-85].

Пише Б.Петришак і про оточення В.Зимницького, про його патронів, клієнтів і слуг [29, 70-74], а також про громадські справи писаря [29, 74-75], про його бібліотеку [29, 75-76]. Але все це окреслює буквально пунктиром. Наприклад, згадано лише про двох слуг писаря, і то кількома рядками. Знову ж таки, тут виникає багато питань: які були умови їх найму, який характер роботи, хто були ці люди, яку платню їм давали Зимницькі тощо. Не тільки фахівцю, а й пересічному читачеві цікаво було б детальніше довідатись про стосунки між В.Зимницьким та М.Кампіаном, а у монографії ця тема лише піднята, але не висвітлена. Чималий простір для подальших студій є і в питанні процедури опікунства, адже В.Зимницький, як пише Б.Петришак, неодноразово виступав опікуном окремих осіб і виконував свої функції не надто добросовісно. Але про все це, як і про бібліотеку львівського писаря, можна писати окреме дослідження, а в рецензованій книжці Б.Петришак лише намічає проблеми.

На противагу вищесказаному варто зазначити, що похорон і поминання В.Зимницького описані Б.Петришак дуже детально [29, 76-79]. Це власне було продиктовано джерельним матеріалом.

Однак трапляються в роботі Б.Петришак і прикрі похибки, щоправда, здебільшого технічного характеру. До прикладу, авторка подає скорочене посилання на роботу польського дослідника Я.Лосовського, але при скороченні до першого слова назви використаної роботи, як у рецензованій монографії [29, 29], посилання втрачає всякий сенс, бо саме з цього слова починається низка робіт названого автора, і сама Б.Петришак скористалася чотирма з них, що зазначено у прикінцевому списку літератури. Або в іншому місці авторка називає Б.Зіморевича істориком, що не зовсім коректно [29, 54]. Але це лише дрібні прикрі недогляди, які аж ніяк не псують загального враження від дослідження.

Ніде правди діти, «історик, особливо сучасний, любить ставитися до себе як до художника, який ставить дотепні питання і тези. Варто, однак, пам'ятати про те, що для історичних досліджень буває корисною база, яка створюється копіткою працею: упорядковані бібліотеки і архіви, першоджерела і біографічні словники списки чиновників і т.ін.» [19]. І хоч в епоху постмодернізму стало модним критикувати позитивістську історію і знаменитий принцип Леопольда

фон Ранке «wie es eigentlich gewesen», але, за алегорією Д.Колодзейчика, для того, щоб літати, потрібні аеродроми [19]. Інакше кажучи, незалежно від використовуваної дослідником методики, для серйозного дослідження потрібні надійні джерела. Власне рецензоване дослідження Б.Петришак має в своїй основі ґрунтовну джерельну базу. В першу чергу це засвідчують додатки, що суттєво доповнюють розвідку. Публікація джерел, на основі яких зроблено дослідження, дає можливість не лише верифікувати його, але і поставити до джерел нові, можливо, несподівані, запитання, а отже зрозуміти і пізнати тему значно глибше. Перший додаток – це 43 приватних листи різних осіб, написаних до писаря В.Зимницького та його дружини Анни у проміжку між 1618 і 1640 роками [29, 88-148]. Текст їх передається максимально наближено до мови оригіналу, всі вони супроводжуються розлогіми коментарями, щоправда, в наративній частині дослідження не у всіх випадках є на них логічні посилання (авторка для обґрунтування своєї тези подає посилання на архівний документ, але не вказує сторінку з додатку 1, де цей документ опублікований, на інші додатки у тексті є належні посилання). Окрім того, публікації джерел присвячено додатки 8-11. Це згадка про смерть Войцеха Зимницького на 56 році життя, що записана у міській радецькій книзі під 1639 роком (24 вересня) [29, 155], реляція про інвентар померлого (19 грудня 1640 року) [29, 156-161], реєстр видатків на його похорон (3 грудня 1640 року) [29, 162-165], та незавершена оцінка майна Войцеха Зимницького (25 січня 1640 року) [29, 166-167].

Є у роботі і додатки іншого характеру. Зокрема, другий додаток – це генеалогія родини Зимницьких [29, 149], третій – список львівських писарів XVII ст. [29, 150], а у четвертому в окрему таблицю зведено відомості про кар'єру писарів Львова XVII ст. [29, 151]. Б.Петришак у даному випадку творчо скористалась нещодавно опублікованим у Торуні дослідженням М.Капраля [48], яке, на жаль, через місце публікації і невеликий наклад мало відоме на Україні, хоч має чималу евристичну цінність, і далеко не лише для дослідників львівської минушини.

На основі аналізу комплексу архівних матеріалів Б.Петришак наводить дані про платню Войцеха Зимницького за 1619-1939 рр., яку він отримував з міської, королівської, радецької та лавничої кас [29, 153], що дає інформацію не лише про приватні справи цього писаря, але і про

систему оплат за послуги посадовця подібного рангу у першій половині XVII ст.

В окремих додатках Б.Петришак виносить записану у міських книгах під 1654 роком присягу львівських писарів [29, 152]. Вона лише кількома словами, що аж ніяк не змінюють зміст, відрізняється від того зразка, який наводиться Бартоломеєм Гроїцьким [41, 40].

Єдиною ілюстрацією, яка вміщена у книзі, є автограф та гмерк Войцеха Зимницького. На жаль, дана ілюстрація не надто високої якості, що можна, зрештою, віднести не так на карб дослідниці, як видавців її монографії. Але, думаю, більше ілюстративного матеріалу, нехай навіть просто дотичного до теми дослідження (як-от образи міщан, предмети вжитку, фотокопії листів чи витягів з міських книг, які писалися В.Зимницьким тощо), не тільки б не зіпсувало книжку, але зробило б її значно привабливішою в першу чергу не для вузьких спеціалістів, а для ширшого кола читачів. Принагідно варто зауважити, що хоч публікація документів в оригіналі є дуже цінною для дослідників, але якби паралельно було б подано їх переклад*¹, то книжка Б.Петришак стала б значно популярнішою, бо обрана для дослідження тема аж ніяк не є вузькоспеціальною, та й стиль написання роботи є легким для читання, колоритним і логічним, тобто таким, який міг би привабити читача, що не має професійної підготовки, але цікавиться історією рідного міста. Це жодним чином не означає, що авторка виконала свою роботу непрофесійно. Радше навпаки. Справді, часто історики, особливо молоді, бояться виступати в ролі популяризаторів на-

уки, забуваючи, що «популярний» ніяк не означає «непрофесійний». Популярні праці писали М.Грушевський, Я.Дашкевич, Я.Ісаєвич, М.Богуцька, Жак Ле Гофф, та сотні інших справді великих вчених. А про важливість цієї справи слушно зауважив Сергій Гірик: «одна якісна науково-популярна брошура (якісна в розумінні, що її автори не забувають про першу частину цього означення і дбають про науковість свого тексту) робить для справи протидії розквіту псевдонауки куди більше, ніж десятки солідних томів, які не науковець читати не буде. Такі книжки, коли їх прочитає підліток, стають вакциною, котра прищеплює імунітет від безкритичного сприйняття вигадок навіть у тих царинах, про які у прочитаних книжках не йшлося» [9]. Тож добре було б, якби наука час до часу спускалась у маси, особливо, якщо мова про просопографічні дослідження, які потенційно є цікавими для широкого загалу. Добра наукова публікація ніяк не має бути нудною і малозрозумілою, а наукове середовище не має замикатись у собі.

Однак все це лише побажання. Висловлені міркування ніяк не зменшують справді добрий науковий рівень аналізованої роботи. Дослідження Б.Петришак вартісне, глибоке і новаторське. А оскільки воно стосується лише невеликого сюжету із тієї проблеми, яку досліджувала авторка в ході роботи над дисертацією, то можна сподіватись, що незабаром побачить світ нова ґрунтовна комплексна монографія про канцелярію міста Львова. Потреба в такій публікації давно назріла. Творчого потенціалу і фахової підготовки Б.Петришак безперечно вистачить. Залишається побажати їй лише натхнення.

Джерела та література

1. Амбарцумян К. Семейная повседневность как часть предметного поля "новой локальной истории" // <http://www.newlocalhistory.com/content/ambarcumyan-kr-stavropol-semeynaya-povsednevnyost-kak-chast-predmetnogo-polya-novoy-lokalnoy>.
2. Барг М. Место XVII века в истории Европы // Вопросы истории – 1985. – № 3. – С. 58-74.
3. Білоус Н. До питання про запровадження магдебурзького права в Києві // Укр. іст. журн. – 2008. – №1. – С. 123-134.

*¹ Щоправда, у самому тексті опублікованих джерел у квадратних дужках подано переклад латинських вставок. Але це не стільки допомагає, скільки утруднює роботу з даними джерелами, бо для спеціалістів ці пасажі і без спеціального перекладу зрозумілі, а для пересічного читача ці вставки є мало помічними.

4. Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. – К., 2008.

5. Білоус Н. Київська міська канцелярія XVI – середини XVII століть (до питання про реконструкцію) // ЗНТШ. – Львів, 2006. – Т. ССЛІІ: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 491-521.

6. Бойцов М. Выживет ли Клио при глобализации? // Казус. Индивидуальное и уникальное в истории. – Вып. 7. – М., 2005. – С. 15-41.

7. Верменич Я. Системологія історичної локалістики: пошук парадигмальних орієнтирів // УІЖ. — 2011. - № 5. – С. 110-130.

8. Ворончук І. Діяльність волинської шляхетської родини XVI – першої половини XVII ст.

- (до питання структури і типології родини) // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2009. – № 22. – С. 139-147.
9. Гірік С. Наука за парканом або Про відсутність українського наук-попу // <http://historians.in.ua/index.php/avtorska-kolonka/218-serhii-hirik-nauka-za-parkanom-abo-pro-vidsutnist-ukrainsko-ho-nauk-poru>
10. Гошко Т. Штрихи до сучасної української історіографії історії міст на магдебурзькому праві в Україні // Історіографічні дослідження в Україні – № 21. – К., 2011. – С. 123-165.
11. Грицак Я. Українська історіографія. 1991-2001: десятиліття змін // Україна модерна. – Ч 9. – Київ-Львів, 2005. – С. 43-68.
12. Дашкевич Я. Історія журналістики та завдання просопографії // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення (Львів, 17-18 травня 2002 р.) – Львів, 2002. – С 24-30
13. Дашкевич Я. Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії // Український біографічний словник: історія і проблематика створення Матеріали науково-практичної конференції (Львів, 8-9 жовтня, 1996 р.). – Львів, 1997. – С. 40-47.
14. Загороднюк В. Антропологічний поворот і антиперсоналістські тенденції у сучасній філософії // Філософські діалоги. – Вип. 4, Ч. 1: Філософсько-антропологічні читання: творча спадщина В.І. Шинкарука та сьогодення. – К., 2010. – С. 117-121.
15. Ільків-Свидницький М. Готичне письмо у канцелярії Львівського магістрату кінця XIV – першої половини XVI ст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук. – Львів, 2009. – 18 с. (<http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09immkpp.zip>)
16. Ільків-Свидницький М. Формування канцелярії Львівського магістрату в XIV ст. // *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura.* – Т. VII: *Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa / Pod.red. K.Karolczaka, L.T.Sroki.* – Kraków, 2010. – S. 9-21.
17. Капраль М. Стан і перспективи дослідження історії міст України: приклад пізньосередньовічного та ранньомодерного Львова // *Actes testantibus.* Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича: Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Вип. 20. – Львів, 2011. – С. 313-323.
18. Когут З. Історичні дослідження в незалежній Україні. Тягар минулого: історіографія до здобуття незалежності // Когут З. Коріння іден-тичності: Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К., 2004. – С. 294-300.
19. Колодзейчик Д. Присутствие польской историографии в международном научном дискурсе // <http://www.gossov.tatarstan.ru/activity/representation/international/se/doklad/dariussh>
20. Кром М. Повседневность как предмет исторического исследования (Вместо предисловия) // *История повседневности: Сборник научных работ.* – Санкт-Петербург: Европейский университет, 2003. – С. 1-9.
21. Маловичко С. Глокальная перспектива новой локальной истории // <http://www.newlocalhistory.com/node/72>
22. Матях В. Аксиологічний аспект в дослідженні ментально-психологічного зрізу соціальної історії доби XVII-XVIII ст. // *СОЦУМ. Альманах соціальної історії.* – Вип. 1. – К., 2002. – С. 233-241.
23. Матях В. Новістика в системі української історіографії // *Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля.* – К., 2010. – С. 87-96.
24. Матях В. Україна в XVII-XVIII ст.: вузлові проблеми та періоди наукового студіювання // *Істину встановлює суд історії: Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка.* – Т. 2. – К., 2004. – С. 396-417.
25. Матях В. Український цивілізаційний процес раннього нового часу в наукових проектах Інституту історії України НАН України – К., 2011.
26. о. Роман Гринів. Етикетні мовленнєві формули у спілкуванні з духовенством // <http://dyvensvit.org/biblioteka/knygy/3630-etyketni-movlennjevi-formuly-u-spilkuvanni-z-duhovenstvom>
27. Огурцов А. Просопография // http://epistemology_of_science.academic.ru/641/просопография;
28. Орлов И., Дворковая М., Телицын В. История повседневности (историческая антропология) // <http://servicology.ru/glossary/i/100.html>
29. Петришак Б. «Лицар пера і каламаря» – писар міста Львова Войцех Зимницький (1583-1639 pp.). – Львів, 2011.
30. Петришак Б. Войцех Зимницький – львівський міський писар першої половини XVII ст. – Львів, 2005 (рукопис).
31. Петришак Б. З історії фальсифікації документів у міській канцелярії Львова за писаря Войцеха Зимницького (20-30-ті pp. XVII ст.) // *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* – Дрогобич, 2008. – Вип. XI-XII – С. 484-494.

32. Петришак Б. Листування львівського міського писаря першої половини XVII ст. Войцеха Зимницького як просопографічне джерело // Південний архів. Історичні науки: Зб. наук. праць. – Херсон, 2007. – Вип. 25. – С. 84-92.

33. Петришак Б. Міські писарі Львова другої половини XIV - XVI ст.: просопографічне дослідження: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – Львів, 2010. – 20 с. (<http://www.nbu.gov.ua/ard/2010/10pbippd.zip>).

34. Попова Т. Историографический процесс в региональном измерении: подходы и понятия // Историко-географічні дослідження в Україні. – Ч. 7. – К., 2004. – С. 290-324.

35. Старовойтенко І. Просопографія: підходи та трактування змісту наукової дисципліни в історіографії // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – № 13. – Ч. 1. – К., 2006. – С. 6-27.

36. Хут Л. Новистика: вопросы теории. – М., 2003.

37. Чубіна Т. Просопографія як метод історичного дослідження (на прикладі роду Потоцьких) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2009. – №2//http://nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/NZTNPU_ist/2009_2/materialy/2009_2/Chubina.pdf.

38. Adamska A., Mostart M. O sposobach uprawiania dyplomatyki miejskiej. Przykład holanderski // Miasta, ludzie, instytucje, znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor. Bożenie Wyrozumskiej w 75 rocznicę urodzin / Pod red. Z.Piecha. – Kraków, 2008. – S. 477-485.

39. Bogucka M. Miasta a władza centralna w

Polisce i w Europie wczesnonowoczesnej (XVI-XVIII w.) – Warszawa, 2001.

40. Dudzińska A. O pracy świdniczkiej kancelarii miejskiej w pierwszej połowie XVI wieku // Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych / Pod. red. P.Goldyna. – Kraków, 2008. – S.227-239.

41. Groicki B. Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburskiego w Koronie Polskiej. – Warszawa, 1953.

42. Keats-Rohan K.S.B. Progress or Perversion? Current Issues in Prosopography: An Introduction // <http://users.ox.ac.uk/~prosop/progress-or-perversion.pdf>.

43. Maliniak J. Kancelaria miasta Świdnicy w średniowieczu. – Wrocław, 2001.

44. Manikowska H. Miasta i mieszaństwo na ziemiach Polski w średniowieczu – postulaty i perspektywy badawcze // Pytania o średniowiecze. Potrzeby i perspektywy badawcze / Red. W.Fałkowski. – Warszawa, 2001. – S. 99-127.

45. Parker G. Kryzys i katastrofa: światowy kryzys XVII wieku // Przegląd Historyczny – T. CI. – Z. 3. – Warszawa, 2010. – S. 353-385.

46. Radtke I. Kancelaria miasta Poznania do 1570. – Warszawa, 1967.

47. Steele H. Microhistory and macrohistory: different approaches to the analysis of history // <http://historiasenconstruccion.wikispaces.com/file/view/macromicro.pdf>.

48. Urzędnicy miasta Lwowa w XIII – XVIII wieku. / Opr. M.Kapral. – Toruń, 2008.

49. Wyrozumska B. Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu. – Kraków, 1995.

50. <http://ukrmap.su/uk-wh8/1187.html>.

Ірина Тункіна (м. Санкт-Петербург)

ВІДКРИВАЮЧИ НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ КРИМОЗНАВСТВА

Рец. на кн.: *Непомнящий А. А.* Профессор Николай Эрнст : страницы истории крымского краеведения / А. А. Непомнящий. – К. : Стило, 2012. – 464 с. – (Серия : «Библиография крымоведения» ; вып. 15).

Сьогодні історичної науки в Україні – з одного боку мінливе, з іншого – яскраве та ні на що не схоже явище. Серед політичної кон'юнктури та нібито розлогих – з претензією на вичерпність – робіт, з'являються видання, позв які осторонь пройти неможливо. Чергова монографія доктора історичних наук, сімферопольського професора Андрія Анатолійовича Непомнящого входить до

серії праць, виданих ним та присвячених питанням розвитку краєзнавства у Криму.

Автор схиляється до досліджень в напрямку історичної антропології науки, тому що в останні роки до центру історико-наукових досліджень повернувся сам митець – конкретний вчений (див.: Тункіна І. В. История отечественной археологии на современном этапе : антро-